

I Увод

Целта на настоящото изследване е да се анализира и изтъкне ролята на темите за дейност за формиране на практически умения и знания у учениците в обучението по География и Икономика за 10 клас. Това е извършено на базата на сравнението на три различни учебника за 10 клас със следните авторски колективи:

1. " География и Икономика" - Нено Димов, Люсила Цанкова, Христо Ганев, Емилия Лазарова, изд. "Просвета"
2. " География и Икономика" - Петър Петров, Дончо Дончев, Стефан Карастоянов, Марин Русев, Маруся Кирилова, изд. "Анубис"
3. " География и Икономика" - Румен Пенин, Веселин Бояджиев, Мариана Султанова, Тони Трайков, изд. "Булвест 2000"

Целта е постигната чрез решаването на следните задачи:

- посочване на целите и структурата на курса " География и Икономика"
- извършване на сравнителна характеристика на темите за дейност в посочените по-горе учебници по следните показатели: брой на уроците; тематика; степен на съответствие с ДОО; възможност за формиране на практически умения;
- посочване на основните изводи от извършеното изследване
- определяне ролята на темите за дейност за формиране на практически умения и знания у учениците

Основният използван метод в разработката е сравнителният анализ.

Мотивацията на изследването произтича от факта, че Географията е наука, в която

практическите умения и знания имат голямо значение за разбирането на процесите и явленията, които протичат на земната повърхност. Освен това, основната форма на обучение в българското училище (а именно лекционната) не е свършена и напълно достатъчна за придобиване на практически умения у учениците. Затова темите за дейност имат огромна роля за разбирането на материята и прилагането на придобитите умения и знания на практика.

II Цели на обучението по " География и Икономика" в 10 клас. Структура на курса.

С курса "География на България" в 10 клас завършва формирането на географската култура на учениците чрез изучаване на природата, населението, административното устройство, стопанството и географските региони на родната страна.

Главната цел на обучението по География и Икономика в 10 клас е: да се изгради у учениците научно-обективна географска картина на родната страна чрез овладяване на система от научни знания за природата и обществото на България. Като част от главната цел (или подцел) се явява следното условие: да се създадат у учениците познавателни способности и качества за самостоятелна дейност чрез анализиране, интерпретиране и коментирание на документи, текст, илюстрации, работа със статистически материали, подбор на информация от различни източници, разкриване на причинно-следствени връзки. Постигането на тази подцел може да се осъществи в процеса на цялото обучение по География, но най-голямо значение за нейното изпълнение имат практическите уроци, упражненията и дискусиите.

Структурата на учебното съдържание по "География и Икономика" в 10 клас най-общо е следната:

- Географско положение и граници на България
- Природна среда на България - изучават се всички компоненти на природната среда
- Природогеографски области на България
- Население и селища на България
- Стопанство на България - първичен, вторичен и третичен сектор
- Регионална География - регионална подялба на България

III Сравнителна характеристика на темите за дейност

1. Брой на темите за дейност

Н. Димов и колектив - 6

П. Петров и колектив - 3

Р. Пенин и колектив - 8

Според броя на темите за дейност, учебникът с най-много такива е този на Р. Пенин и колектив с 8 урока за практическа дейност. На второ място с 6 урока е учебникът на Н. Димов и колектив, а учебникът на П. Петров е на последно място само с 3 урока за дейност.

По този показател най-добър е учебникът на Р. Пенин и колектив.

2. Тематика на темите за дейност

Н. Димов, Л. Цанкова, Хр. Ганев, Е. Лазарова

Петър Петров, Дончо Дончев, Стефан Карастоянов, Марин Русев, Маруся Кирилова

Румен Пенин, Веселин Бояджиев, Мариана Султанова, Тони Трайков

2.(9). Работа с климатограми и статистически материали. Поведение при наводне

2.(28). Териториални разлики в основните демографски показатели.

2.(7). Характеризиране на климатична област. (29стр.)

3.(17). Работа с туристически материали. Поведение при лавини и гръмотевични бури.

3.(41). Икономическо развитие и жизнено равнище на населението. (143/144стр.)

3.(17). Решаване на географски задачи.

4.(28). Изработване, четене и анализ на полово-възрастова пирамида. Изчисляване на те

4.(18). Четене и анализ на комплексен природогеографски профил.

5.(45). Маркетингово проучване.

5.(28). Изработване на географска (демографска) прогноза.

6. (48). Прилагане на придобити знания в дял "География на областите".

6.(31). Извършване на географско проучване: "Демографските и социалните проблеми на моята област".

7.(36). Четене и анализ на географски текстове по проблемите на промишлеността в България.

8.(43). Характеристика на административна област.

Забележка: 1.(6). 1 - номер на урока за дейност

6 - номер на урока в учебното съдържание

Изводи:

- Темите за дейност почти не съвпадат в различните учебници. Това се дължи на свободният избор, който имат авторите при съставянето на уроците за практическа дейност и разбира се на различните виждания на отделните авторски колективи за това кое е най-важното да се усвои практически от учениците.

- Единствената тема, която е застъпена в два (Н. Димов и кол. и Р. Пенин и кол.) от трите учебника е : Изработване на полово-възрастова пирамида. В учебника на Н. Димов и кол. това е тема 4.(28) - 100/101стр., а в учебника на Р. Пенин и кол. това е тема 5.(28) - 95стр. Изработването и анализването на такава пирамида е заложено в ДОО (Ядро: География на България; Стандарт 3; Тема 1: География на населението на България). Учебникът на П. Петров и колектив не отговаря на това изискване, защото липсва такъв практически урок.

- В учебника на Н. Димов и колектив има най-голямо разнообразие на практическите умения, които учениците трябва да усвоят, докато в учебниците на Пенин и Петров преобладават темите за дискусии.

- Единствено в учебника на Н.Димов и колектив в темите за дейност е застъпена и реализирана идеята за получаване на знания от страна на учениците за поведение при опасни природни бедствия (наводнения, поледици, лавини, гръмотевични бури), което е изключително необходимо да се знае от всеки човек.

- В учебниците на Н.Димов и кол. и Р. Пенин и кол. са заложени практически уроци за самостоятелна работа, което е твърде полезно за натрупването на опит у учениците по отношение събиране на географска информация. Това са темите: 5.(45). - Маркетингово проучване и 6.(31). - Извършване на географско проучване: "Демографските и социалните проблеми на моето селище".

- Учебникът на Петров и кол. се отличава с изключително бедна тематика на уроците за дейност: сравнение на природогеографски области; проследяване на териториалните различия в основните демографски показатели; разкриване на връзките между икономическото развитие на страната и жизненото равнище на населението. Липсват теми за изработване, анализане на карти, картосхеми, диаграми, профили и др., което би повишило от една страна картографската култура на учениците, а от друга - техните географски познания (в този случай на България).

- Учебникът на Пенин и кол. се отличава с няколко особености: единствено в него има урок за дейност след темите Географско положение, граници и големина на

България. Само тук има и практически урок за това как се решава географски казус (проблемна ситуация).

Разпределение на темите за дейност по дялове в учебното съдържание:

Дял

Н.Димов и кол.

П.Петров и кол.

Р.Пенин и кол.

1. Географско положение, граници и големина на България

—

—

1.(3)

2. Природна среда

1.(6)

2.(9)

—

2.(7)

3. Природогеографски области

3.(17)

1.(20)

3.(17)

4.(18)

4. География на населението и селищата

4.(28)

2.(28)

5.(28)

6.(31)

5. География на националното стопанство

5.(45)

3.(41)

7.(43)

6. Регионална география

6.(48)

—

8.(43)

От изложените данни в таблицата се вижда, че темите за дейност в различните учебници са различни като количество. Недопостимо е обаче в учебника на П.Петров и кол. в дяловете Природна среда и Регионална География (където има най-голяма необходимост от практически умения) да няма нито един урок за дейност.

3. Степен на съответствие с ДОИ

В ДОИ не съществуват специални изисквания за темите за дейност, от което произтича и нееднаквата тематика на тези уроци в различните учебници. Според автора е необходимо да има определени изисквания най-малкото за броя (а може и за характера) на уроците за дейност. Все пак ДОИ в някаква степен регламентират какви умения трябва да придобият учениците по време на обучението си в курса "География на България". Трудността обаче по определяне спазването на тези изисквания произтича от факта, че учениците усвояват различни умения не само по време на уроците за дейност, но и по време на всички останали уроци (за нови знания, за проверка на знанията).

Все пак автора се е опитал да определи по своя собствена (субективна) преценка степента на съответствие на разглеждания проблем с ДОИ и резултатът е следният:

Н. Димов и колектив - висока

П. Петров и колектив - ниска

Р. Пенин и колектив - висока

4. Възможност за формиране на практически умения

В този случай се разглеждат само темите за дейност, но трябва да се направи уточнението, че практически умения у учениците се формират в целия учебен процес по География.

4.1. В учебника на Н. Димов и колектив

От темите за дейност в този учебник има възможност за формирането на следните практически умения:

- разкриване на причинно-следствени връзки между геоложкото зазвятие, видовете скали и формите на релефа

- изчертаване на схематични геоложки профили и тяхното анализиране

- разкриване на връзката: скали - тип релеф - полезни изкопаеми

- анализиране на климатограми и хидрограми; изчертаване на хидрограма

- разкриване на причинно-следствени връзки между режима на валежите и речния режим

- получаване на знания и практически умения за поведение при земетресения, наводнения, поледици, лавини и гръмотевични бури

- получаване на знания за същността на туристическата карта и умения за ориентиране по нея

- изработване, четене и анализиране на полово-възрастова пирамида

- запознаване със същността и значението на маркетинговото проучване и извършване на такова по определена тема в съответното населено място

- изработване на карта на по-големите градове в България; ориентиране по картата по предварително зададен маршрут

4.2. В учебника на П. Петров и колектив

От темите за дейност в този учебник има възможност за формирането на следните практически умения:

- извършване на сравнителна стопанска оценка на природогеографските области чрез метода на балната оценка

- графично изобразяване на особеностите на населението в селищата и тяхното анализиране

- разкриване на връзките между икономическото развитие на страната и жизненото равнище на населението чрез анализиране на статистически данни

4.3. В учебника на Р. Пенин и колектив

От темите за дейност в този учебник има възможност за формирането на следните практически умения:

- провеждане на дискусии по следните теми: Географско положение и съдбините на България; Географското положение на съвременна България я приобщава към света; България и световното културно наследство;

- характеризиране на климатична област

- решаване на географски казус

- четене и анализ на комплексен природогеографски профил

- извършване на географско проучване на тема: "Демографските и социалните проблеми на моето селище"

- четене и анализ на географски текстове по проблемите на промишлеността в България

- характеристика на административна област

IV Изводи и заключение

От извършеното проучване могат да се направят следните изводи:

- Темите за дейност имат голямо значение в обучението по География, защото дават възможности за формиране на практически умения у учениците, което е от голяма полза за обогатяване на географското им познание

- Поради факта, че в България няма ДОИ специално за темите за дейност, в различните учебници тяхната тематика е много различна

- От извършеното сравнение на учебниците се установява следното: учебникът с авторски колектив Пенин и др. се отличава с най-голям брой теми за дейност, но учебникът с авторски колектив Н.Димов и др. съдържа най-голямо разнообразие на уменията, които трябва да усвоят учениците. Това е постигнато в по-малко на брой теми (за разлика от Пенин и кол.), но чрез голямо разнообразие на задачите и темите във всеки един практически урок. Учебникът на Петров и кол. не предоставя възможности за формиране на много и различни практически умения, особено в дял Природна среда, който е най-подходящ за това.

В заключение трябва да се изтъкне, че ролята на темите за дейност за формиране на практически умения и знания в обучението по География е огромна, поради същността на науката География. В този смисъл за по-бързото и качествено усвояване на учебния (географския) материал от страна на учениците е необходимо да се обръща все по-голямо внимание на темите за дейност.